

Adatok a marosvásárhelyi könyvtárakban fellelhető XVI–XVIII. századi orvosbotanikai jelentőségű művekről

Budaházyné Borsi Mária¹, Budaházy István², dr. Rác Gábor³

A XVII. század a nagy főúri-főpapi könyvtárak alapításának ideje. Magyarországon a legismertebb Széchényi és Festetics György gyűjteménye, Erdélyben pedig Teleki Sámuelé. A dolgozat a marosvásárhelyi Teleki-téka és az ebbe beolvasztott marosvásárhelyi református gimnáziumi könyvtár régi gyógynövénytani műveit ismerteti. Közülük részletesebben elemzi Melius Juhász Péter Herbáriumát, Lencsés György Ars medica-ját, Mátyus István Ó és új dietetica-ját, Matthiolus sienai orvos cseh nyelvre is átültetett herbáriumát.

Kevés olyan központja van az erdélyi kultúrának és az egyetemes magyar műveltségnek, ahol időben párhuzamosan két olyan nagy és jelentős könyvtár alakult ki, mint Marosvásárhelyen.

Egyrészt, egy nagyműveltségű nemes érezve az európai műveltség imperatívuszait, vagyonának egy részét ismereteinek gyarapításához szükséges könyvtár kialakítására fordította. Másrészt a genius loci, a hely (kollektív) szelleme és szeretete egy másik, javarészt közadakozásból és hagyatékokból kialakított nagy gyűjtemény születését eredményezte.

A Teleki-tékáról és a Bolyai könyvtárról beszélünk, amit 1954, az egyesülésük éve óta mint a Teleki-Bolyai Dokumentációs Könyvtárat ismerünk. Napjainkban a nyilvántartott nyomtatványok száma meghaladja a 200 ezret és számos ősnymtatvány, 3000 kötet kézirat, értékes levéltári anyag és múzeumi tárgy gazdagítja a gyűjteményt [3].

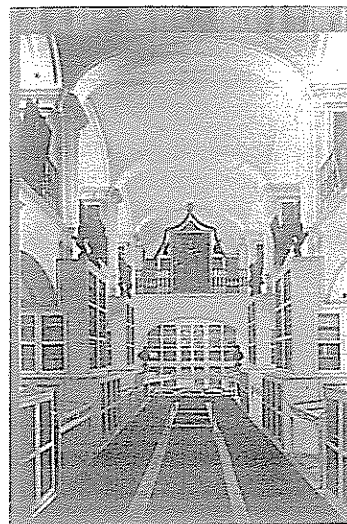
A Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetem megalakulása (1946) után az Orvostörténeti tanszék mellett is kialakítottak egy könyvtárat, ahová sikerült több jelentős értékű könyvet megszerezni.

mön és anyagi lehetőségeimen, tehetségemen felül költségeket fordítok Bibliothecam gyarapítására".

A könyvek gyűjtését Bázelen Cristoph Beck professzor tanácsait követve kezdi el, ahol 492 kötetet szerez be. Amikor 1763-ban Franciaországból visszatér, már 1500 kötetet hoz magával. 1787-ben Bécsbe költözik, ahol megismerkedik Johann von Müller történésszel, a császári könyvtár felügyelőjével, aki segít neki a könyvek beszerzésében. 1792-re könyveinek száma annyira megnő, hogy állandó könyvtárost alkalmaz Mihelyes János személyében, aki katalogizálja a mintegy 13.000 kötetet. 1796-ban gyűjteményét hazaszállítja Erdélybe, majd 1799-ben megkezdí a könyvesház építését. 1802 őszén a Téka már a jelenlegi helyén működik (2. ábra). Első vásárhelyi könyvtárosa Szász József volt. A könyvtár Kazinczy Ferenc 1816.

1. ábra: Teleki könyvesház

2. ábra: A Téka enteriőrje

A Teleki „könyvesházat” (1. ábra) Teleki Sámuel (1739 Gernyeszeg – 1822 Bécs), Erdély egyik legnagyobb főnemesi családjának sarja alapította. Tanulmányait külföldön végezve látja szülőföldjének elmaradottságát, Erdélyt „a tudósok sírjának” nevezve, ezért ahogy írja „sokszor erő-

évi erdélyi utazásakor, amint az leírásaiból kitűnik, 30.096 kötetet tartalmaz Teleki feleségének, Bethlen Zsuzsannának 2000 kötetével együtt. A Téka gazdagságát szintén Kazinczy jelzi eképpen: „Vannak itt olyan darabok is, melyek a császáriban nincsenek.” A gyűjtemény a tudo-

mányok legváltozatosabb területeit öleli át, a matematikától és fizikától, a biológián és orvostudományon át a filozófiáig és technológiáig. Igen jelentős irodalmi gyűjteménye is van. *Janus Pannonius* életművének sajtó alá rendezése idején – amit maga Teleki végzett személyesen – könyvtára számára megszerzi kiadványainak nemcsak hazánkban, hanem még külföldön is páratlan gyűjteményét [8]. Jelentős az orvos- és gyógyszerésztörténeti szempontból érdekes művek gyűjteménye is. Az ókor jelentős szerzőinek (Galenus, Dioszkoridész stb.) művei mellett megtalálhatók a korabeli szerzők munkái is, mint *Blancardus Stephanus*: *Lexicon medicum*. Leipsig, 1777., *Veszprémi István*: *Succinta medicorum Hungariae et Transsilvaniae bibliographia*. Leipzig et Viena, 1778. A katalógusokban 31 botanikai mű szerepel [1].

A Bolyai könyvtár nem a két világhírű matematikus *Bolyai Farkas* és fia *János* könyvtára, hanem a Marosvásárhelyi Református Gimnázium – ma Bolyai János Liceum – tulajdonát képezte. A gyűjtemény a XVI. században alapított (1577) *Schola particola* (*Schola mica*) és annak jogutódjainak tanári könyvtára volt. Egy 1653-ból származó kézirat már tartalmazza az iskola számára adományozott könyvek katalógusát. Az 1707-ből származó katalógust *Kis-Éri György*, az iskola akkori rektora készítette. Ekkor 262 könyvet tartanak nyilván. A XVIII. sz. elején két iskola egyesüléséből jön létre a *Collegium Reformatum Marosvásárhelyense* egyesülés, ami tovább gyarapítja a gyűjteményt. 1762–65 között 1047-re nő a kötetek száma, amihez több jelentős adomány is járul: 1777-ben *Wittenbach* marburgi teológiai tanár 216 művet, *Mátyus István* neves orvos, végrendeletileg 912 címet 1326 kötetben hagyott az iskolára. 1829-ben *Szotyori József* 508 művet 933 kötetben adakozik a gyűjteménynek. A könyvtárat gazdagították a Kollégium néhai tanárainak hagyatéka, mint *Dósa Elek*, *Bolyai Farkas*, *Bod Péter*, *Ercsei János*, *Péterfi Károly* és mások. A XX.sz. elején a könyvtár állománya több mint 43.000 kötet volt. A könyvtárban 69 olyan régi mű található, ami botanikával foglalkozik [1].

A könyvtár a volt Kollégiumból 1954-ben átköltözött a Teleki-téka épületébe. A *Catalogus Incunabulorum Bibliothecae Teleki-Bolyai* (1971) szerint az egyesüléskor a könyvtár kb. 80000 kötetet hozott az egyesített gyűjteménybe [3].

Az Egyetem orvostörténeti könyvtárának alapállományát a Kolozsvárról áthozott könyvek képezték, amihez a Bukaresti Egyetemi Könyvtártól kapott orvostörténetileg fontos román könyvek járultak, mint *Cretulescu*, *Episcopescu* és mások művei. A későbbiek folyamán az Egyetem régebbi végzettjei adományoztak könyveket a gyűjteménybe. A legértékesebbek *Gyergyai Árpád* hagyatékából származnak, mint *Galenus*: *De alimentorum facultatibus* (Leiden, 1556), és *Fresenius* műve a szifiliszről (1532).

A következőkben szeretnénk kiemelni néhány példát az említett gyűjtemények könyveiből, amelyek az erdélyi orvos- és gyógyszerésztudomány fejlődésének jelzőkövei, amelyek az orvostanikai ismeretek és a gyógynövényhasználat bizonyítékaként szolgálnak.

A Teleki-téka gyűjteményében található a XVI. századi, Erdélyben különös népszerűségnek örvendett „*Sanitatis studium ad imitationem aforismi compositum item alimentorum vires breviter et ordinae alfabetico positae*” (Brassó, 1531). (Az egészség tanulmánya az aforizmus imitációján keresztül, valamint az ételek erényéről, röviden és betűrendbe szedve). A mű *Paulus Kyr*, Brassó város orvosának és hosszú ideig patikusának az alkotása és a mai Románia területén nyomtatott legrégebbi orvosi könyv. A munka gyógyszerésztörténeti jelentősége abban áll, hogy a felsorolt ételek között számos növényi eredetű „*materia medica*”-t tartalmaz. Az ételek vagy a fűszerek és carminativumok közé beírt gyógynövényeket minden esetben utalásokkal látja el, leírva az illető drog élettani és gyógyszer-tani hatását is [1., 4.].

Különleges jelentőséget tulajdonítanak a kutatók egy XVI. századi kéziratot műnek. 1913-ban *Gulyás Károly* a Téka akkori őre, felhívta a figyelmet (Magyar Nyelv IX. évf.) egy, a könyvtárban lévő magyar középkor-végi orvosi könyvre. A művet címlap nélkül, csonkított formájában „*XVI. századi magyar orvosi könyv*” címmel 1943-ban az Erdélyi Tudományos Társaság gondozásában *Varjas Béla* adta ki. 1956-ban *Kónya Imre* a könyvtár bibliográfusa, egy a XVIII. század közepe tájáról származó másolatban, az említett orvosi könyvnek egy olyan példányát ismerteti, amely teljes egészében megőrződött. Ennek a példánynak a címlapja adatokkal szolgál a könyv szerzőjére, a szerkesztés vagy másolás helyére és a másoló személyére vonatkozólag.

Ez a példány (33 x 22,3 cm, sötétbarna bőrborítással) 1757-ből származik, gr. *Rhédey Zsigmondné* Wesselényi Kata másoltatta le Erdőszentgyörgyön egy Z.J.S. [1] vagy Z.F.S. [9] kezdőbetűs nevű személlyel. A címlapról megtudjuk, hogy címe *Ars medica* és amelyet „először össze-szedetetett tudós embereknek observációjokból LENCSES GYÖRGY Waradon 1610. mai 26”.

1972-ben előkerült az *Ars medica*-nak egy addig ismeretlen, lappangó példánya, ami szintén Marosvásárhelyre került. A kézirat eredetét, forrásait és értékeit *Spielmann J.*, *Trócsányi Zs.*, *L. Szini Karola* valamint *Szabó T. Attila* tisztázta a legújabb kutatási adatok fényében.

Az *Ars medica* Varjastól kiadott szövegét nemcsak *Lencsés György* (1530–1593) másolatának, hanem az ő szerkesztményének is kell tekinteni. *Lencsés* egy 1577-ben kelt sajtókezdő levelével – amiből kitűnik, hogy *Báthory Kristóf* udvarában főudvarmester volt – összevetve a kézírásos könyvet, egyértelműen kitűnik, hogy mindkettő ugyanazon kéztől származik. A kiadott kézírathoz képest az 1757-ből származó másolat nemcsak a címlappal és a Praefatio-val nyújt teljesebb szöveget, hanem 1773 sornyi többlettel is találkozunk. Ezenkívül az első kézirat beragasztott lapjai egy-kettő kivételével megvannak a második kéziratban is, de nem beragasztva, hanem magában a szövegben, megfelelő helyre beírva.

A kutatások eredményeként a szakértők az Orvosi könyv kéziratának leszármazását a következőképpen feltételezik:

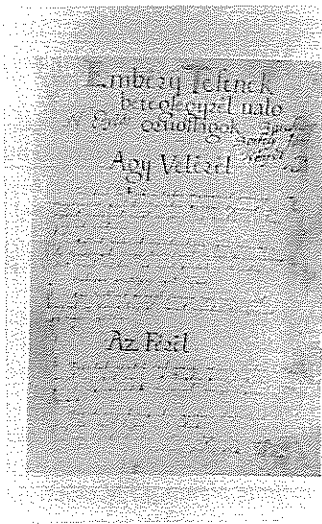
1. *Lencsés György* orvosi könyve 1577-ből, ez a *Varjas* kiadta kézirat;
2. *Lencsés* bővített, módosított kézírata (megsemmisült vagy lappang);

3. a váradi kézirat, az 1757-es másolat alapjául szolgáló, hihetőleg Lencsés György szerkesztette kézirat-változat;

4. az erdőszentgyörgyi 1757-es másolat, a Teleki-téka Ars medica kézírata.

Az Ars medica kora tudományának nagy összefoglaló műve. A szerző nagy jártasságot bizonyít az akkor használt orvosi művekben, hivatkozik is rájuk (*Hippokratész, Galenus, Paracelsus, Matthiolus*) és főleg a francia *Fernel* akitől evidens módon „ihletődik” [9], anélkül, hogy az ő nevét megemlítené, de bőven merít a népgyógyászatból is.

A könyv hat fejezetéből az első „Az emberi testnek betegségeiről való orvosságok” a legterjedelmesebb (3. ábra). Először leírja a betegséget, előírja a szükséges diétát, majd rendkívül bőségesen sorolja fel a gyógyszere-

3. ábra: Az Ars Medica címoldala

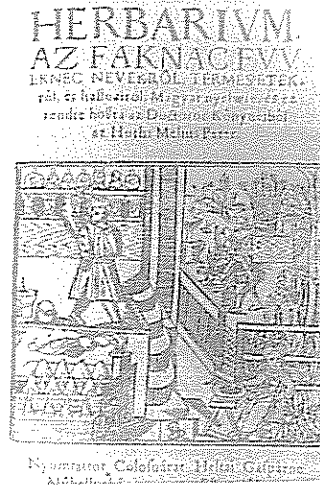
ket és leírja azok elkészítési módját is. Gyógyszerezése a ma már kotyvasztásnak tűnő, poliipragmázián alapuló receptek használata. Ezekben a leghetlenebb anyagokat használja fel, de különösen a fűveket ajánlja. Például hosszan felsorolja a köhögés elleni gyógymódokat és orvosságokat, a kor drága keverékeit, amelyekben található mirha, klaris, sáfrány, egyszerű fűvek, teák. Leírja a borogatásokat, párolást és a végén megjegyzi „szegény ember orvossága: tartsa vissza lélegzetét”.

A hatodik fejezet is igen érdekes a gyógynövényismeret szempontjából, ahol „Mérgező állatoknak marásáról. És egyéb mérgező dolgoknak ártalmait ellen” cím alatt különböző mérgeket és mérgezéseket tárgyalja. A mérgeket három csoportra osztja: „fűvektől”, „eleven állatoktól” és „földben termő ércektől”. Leírja a mérgezések lehetőségét, jeleit és a felhasználható antidotumokat, „kik közül fölöttebb dicsértetik az szamár tej, az juh tej és kecske tej”. Ezek után a legfontosabb „azon kell lenni hogy a bevett méreg kivétsék” hánytatóssal,

beöntéssel vagy hashajtóval. A purgativumok közül az agaricumot (*Polyprous off.*) rhebarbarát (*Rheum palmatum*) ajánlja, mely egyben „a méreg erejének is ellene tusanak”. Az ajánlott ellenanyag lehet Simplex (cserfa makkja, agaricum, opium borban főzve, vad mustár stb.) vagy Compozita, ami alatt egy theriacat ért, de amire nem lehet megfelelő anyagot találni, hogy olyan jó theriacat csinálhassunk mint Galenus. Helyette leír egy 11–12 növényből készített mithridatumot. Az általános rész után mérgező növényeket is tárgyal mint pl. a sashagyma (*Colochicon = Colchicum autumnale*) vagy farkashas (*Aconitum sp.*), amelyeknél a leírt mérgezési tünetek megfelelnek a mai toxikológiai leírásoknak is.

Ez a feltehetően nem orvos által írott mű - ahogy ez a tény Lencsés „Praefatio-jából kiténik - , Varjast idézve” az egyetlen olyan magyar nyelvű munka, mely az orvostudomány egész témakörét felöleli és minden tekintetben a korabeli tudományosság színvonalán áll. Szabó [10] „Mélius munkájánál, alaposabb és jelentősebb, példás rendszerességgel megszerkesztett könyvkéziratnak” tartja.

Mélius Juhász Péter (1536? Horh - 1572 Debrecen) 1578-ban Kolozsváron kinyomatott műve a „Herbárium az faknac, fűveknec, nevekről természetekről és hasznáról” (4. ábra) sokkal ismertebb mint az eddig tárgyalt Ars medica. A szerkesztője korának nagyműveltségű képviselője, a reformáció híve, hitviták résztvevője és teológiai művek írója. Hogy mi készítette egy orvosi fűvészkönyv megírására csak találgatás, feltevés

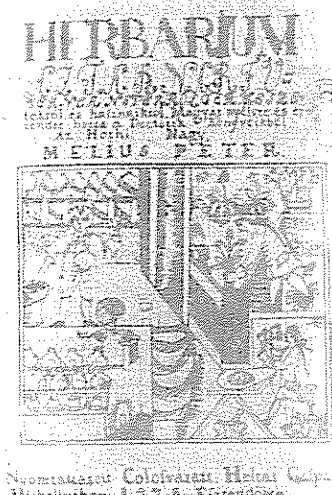
4. ábra: Melius Juhász Péter „Herbárium”-a

marad. Valószínű a gyakorlati szükséglet, hisz a kor teológusának, mint az egyetemes ismeretek birtokosának, igen gyakran hívei testi gyógyítását is vállalnia kellett, amire bizonyítékkul szolgálhatnak a Herbárium gyakorlati eredetű megjegyzései, mint „próbált szer” (*Valeriana, Hypericum, Plantago, Malva* stb.) vagy „igen használ”.

Melius Herbáriumuma több cikk, tanulmány témáját képezte. Különös értékét figyelembe véve 1962-ben megjelent a *Communicationes ex Bibliotheca Historiae Medicae Hungariae* sorozat XXIII. kötetében *Bán Imre Halmai János Natter-Nád Miksa és Incze Gábor* tanulmányaival együtt. A mű sokrétű tanulmányát közli Szabó Attila, a Herbárium megjelenésének 400. évfordulója alkalmából kiadott kötetben.

A Teleki-Bolyai könyvtárban két példányt tartottak nyilván, a jelenleg még létező 14 darabból [2]. Az egyik a székelykeresztúri unitárius gimnáziumból, a másik a vásárhelyi katolikus gimnázium könyvtárából származik. Az első ma is a Teleki-tékházban található, a másikat átvitték a bukaresti Nemzeti Történelmi Múzeum régi-könyv gyűjteményébe.

A Teleki könyvtárban őrzött példány valamikor megsérült és ezért a címlapot, az Előljáró beszédet (*Heltai Gáspárné* írása), az Indexet a Bursa pastorisig és néhány lapot kézírással pótolta (5. ábra). A címlapok közötti különbség nyilvánvaló.

5. ábra: Melius „Herbárium”-ának pótolt címlapja

A mű forrása Adam Lonicerus *Historiae Naturalis opus novum* (1569) c. műve. Melius megtartotta ennek sorrendjét, de Mathiolus, Fuchs, Dioszkoridész, Plinius és Galenus műveiből bővíti a szöveget, beledolgozva saját megfigyeléseit is. A könyv 376 lapon 233 növényleírást tartalmaz és a legújabb adatok szerint nem 2000 hanem 1236 magyar növénynevet használ [2].

A Herbárium számos ma is használatos gyógynövényt ír le, mint pl.: orvosi székfű (*Matricaria chamomillae*), boldogító beléndék (*Hyosциamus niger*), menta fajok (*Menthae* sp.), közönséges orbáncfű (*Hypericum perforatum*) stb. Alkalmazási módjuk, a javallatok teljesen megalapozatlanok, a receptek alkalmatlanok arra, hogy ma bárki, bármilyen bajt meggyógyíthasson. Melius művének megítélése nem egyöntetű. *Dankanits* [5] csak kompilációnak minősíti, mások értékes orvosbotanikai munkának, vagy mint receptkönyvet tartják számon, de abban egységes a

vélemény, hogy nem tudományos, hanem népszerűsítő munka a Herbárium, még akkor is ha más füveskönyveknek szolgált mintául.

Erdélyben a herbáriumok túléltek önmagukat. Erre bizonyították, hogy a füveskönyveket még a XVIII. században is fordították és másolták. Ilyen a vásárhelyi könyvtárakban található Matthiolus (*Pietro Anarea Mattioli*, 1500–1577) sienai orvos és botanikus Herbáriumából „öszveszedegettetett” orvosi könyv *Zay Anna* fordításában. A mű eredetileg 1554-ben jelent meg Velencében *Commentarii index liber Pedacii Dioscoridis adjectis plurimis plantarum et animalium imaginibus* (Kommentárok Pedanos Dioszkoridész hat könyvéhez, sok növény és állatképpel illusztrálva) címmel. Rövidesen megjelent németül (1565), majd lefordították és kiadták franciául, olaszul és cseh nyelven.

A műben a szerző mintegy 1200 növényt ír le. A könyvet felhasználta Melius Juhász Péter is herbáriumuma megírásánál, a szövegében 9 utalást találunk Matthiolus művére a növények hatásának bizonyítására „Ex Matthiolo” vagy „Diszkoridész írja, Matthiolus bizonyítja” megjegyzésekkel.

Matthiolusnak meglepően jó fitoterápiás ismeretei voltak. *G. Vinter* az 1611-es kiadásban szereplő húgyúti fertőzések kezelésére ajánlott drogok 65%-ánál mutatott ki antibiotikus hatást. Hasonlóan a vérhas kezelésére javallt lósóska (*Tumex crispus*) kivonata valóban gátolja a vérhas kórokozójának fejlődését.

A Teleki könyvtárban három példánya található a könyvnek, melynek teljes címe: „*Orvoskönyv melyet néhai tudós és igen híres DOCTOR MATHIOLUS iseh nyelvre fordítottatott s bővítettett HERBARIUMÁBÓL A nyavajáknak rende szerént Dantzkai keserves bujdosásában maga és gyerekei számokra öszveszedegettetett s magyar nyelvre fordított Néhai T. N. VAY ADAM Uram árva özvegye Tsöméri ZAY ANNA mostan pedig maga számára leirattatott Mélt. L. B. VESELENYI KATA 1766-dik Esztendőben*”.

Mátyus István (1725 Kibéd - 1802 Marosvásárhely) az 1788 és 1793 között Pozsonyban kiadott nagyterjedelmű (6 kötet, 3000 oldal) enciklopédikus munkájában az „Ó és új diætetica”-ban (6. ábra) a „Plánták Országából vett eledel-lekről” és a „Fű-szerszámokról” c. fejezetekben helyt ad néhány gyógynövénynek is, mint a mák (*Papaver somniferum*), Tzikória (*Cichorium intibus*), örvényfű (*Inula helenium*), édeskömény (*Foeniculum vulgare*) stb. Ezeket leírja mind botanikai mind hatástani szempontból is. Foglalkozik a szeszes italok, tea, dohány és csokoládé fogyasztásával is. A könyv mint a XVIII. századvég kulturáját összefoglaló mű igen keresett és olvasott volt a kor műveltebb erdélyi köreiből.

Különös jelentőséggel bír egy a XVIII. sz. végéről eredő orvosdoktori értekezés. A Nyárádszeredáról származó *Balog József* a híres református kollégiumban kezdte el tanulmányait, majd Bécsbe megy orvosi studiumok végzésére. Innen került Leydenbe, ahol 1779-ben megszerezte az orvosdoktori címet. Az ebből az alkalomból készült latin nyelvű értekezését ajándékba megküldte Teleki Sámuelnek is. A dolgozat ma is megtalálható a Teleki gyűjteményben. Feldolgozását *Rácz Gábor* és *Voik-Rácz Erzsébet* közölte 1980-ban [11].

6. ábra: Máttyus István „Ó és új dietetica”

A szerző 64 Erdélyben vadontermő gyógynövény fajt ismertet, amelyek közül 36-ot ma is gyógynövény gyanánt ismerünk. A növények jelentős részénél (50 faj) Balog feltünteti azok magyar nevét is, amelyek megfelelnek a korabeli és részben a mai elnevezéseknek is. Egyébként az értekezésben megemlített fajok száma jóval meghaladja a 64-et, mert vannak utalások olyan fajokra amelyekkel összetéveszthetjük vagy helyettesíthetjük a leírt fajokat. Így pl. a *Ranunculus acris* (=acre) leírásánál még három boglárka-fajt megemlít (*R. bulbosus*, *R. repens*, *R. ficaria*), az ürömnél (*Arthemisia absinthum*) másik kettőt (*A. vulgaris* – fekete üröm és az általa bárányürömnek nevezett *A. pontica*).

Az elnevezéseket összevetve a Benkő József által használtakkal nagy részben megfelelnek, ugyanis Benkő volt Balog botanika tanára. Ugyanakkor a Siegerius szebeni gyógyszerész által 1791-ben közöltekkel szemben jelentős különbségeket észlelhetünk, Balog főleg a székelyföldi elnevezéseket használta. Az elnevezéseknél nem utal a Melius féle Herbáriumra, sem az ő idejében megjelent (1775) Csapó féle füvészkönyvre.

Az értekezése megírásánál Balog mintegy 30 szerző nevét és művét jelöli meg mint forrásmunkát. Az ókor és középkorklasszikusai mellett számos XVII–XVIII. századbeli szerzőt jelöl meg, mint Benkő és Jacquin a két tanítómestere, Marggraf Spielmann Du Hamel, Crautz és mások. Ezeket Balog rendszeresen jegyzi dolgozatában, így könnyen elhatárolhatjuk az ő eredeti véleményét a másokétól. A mű alaposágát mutatja az a tény is, hogy a növényeknél megemlíti azok más irányú gazdasági hasznosítási lehetőségeit, említést tesz távoli tájakról származó és

felhasznált fajokról is, ismeri a növényi szervek mikroszkópos vizsgálatát is. Az őt megelőző népszerűsítő jellegű terjedelmes füvészkönyvekhez képest Balog József értekezése nagyszámú forrásmunka felhasználásán alapszik, kritikai szemlélete pedig mindenképpen a tudományos művek rangjára emeli.

Sajnos ez a tehetséges és már fiatal korára gazdag ismeretekkel rendelkező, érett gondolkodású ember nem tudja beteljesíteni álmait, távoli országok flóráját és faunáját tanulmányozni, amiért „az idegen világnak látására való okos szeretetéből, mind pedig a pénzbeli megszűkülésből, reá vette magát, hogy a rettenetes nagyságú tengeren által mennyen Amerikába, melyet Új Világnak is neveznek” (Benkő J. 1780 február 24-én kelt leveléből Balog édesapjához). Balog valószínű nem érte meg a 25. életévét, amikor Holland Guayanából az Antillákra hajózva „Skorbutusban” meghalt és 1781-ben Benkő már „nem vett róla hírt”. Doktori értekezésének értékeit ismerve korai halála nagy vesztesége volt a magyar kultúrtörténetnek, mert az általa is idézett kortársai még hosszú éveken át termékenyen alkottak. De értekezésével így is maradandót alkotott az utókornak.

A könyvtárak katalógusait nézve még számtalan mű megérdemelné, hogy foglalkozzunk vele, de az már túllépne egy szerény közlemény kereteit. Ha sikerült a figyelmet felkelteni egy-két, többé-kevésbé ismert régi könyv irányába, dolgozatunk elérte célját.

IRODALOM

1. Borsi Mária: Adatok a marosvásárhelyi könyvtárakban található farkakognosiai jelentőségű régi művek ismertetéséhez. Diploma dolgozat. Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetem, 1965. – 2. Szabó, A.: Bevezető tanulmány, Melius Péter és a kolozsvári Herbárium a Herbárium 1978-as kiadásából. Kriterion Bukarest, 1978. – 3. Catalogus Incunabulorum Bibliothekae Teleki-Bolyai, Tirgu Mures, 1971. – 4. Izsák, S.: Farmacia de-a lungul secolilor. Editura Stiintificasi Enciclopedica, Bucuresti, 1979. – 5. Dankanits, A.: XVI. századi olvasmányok, Bukarest, 1978. – 6. Melius Juhász Péter: Herbárium. Kriterion, Bukarest, 1978. – 7. Miklósi, V., V.: Gyógyszerészet 24, 63–68. (1980). – 8. Deé Anikó: Teleki Sámuel és a Teleki-téka. Kriterion, Bukarest, 1976. – 9. Spielmann, J.: A közjő szolgáltatásban. Bukarest, 1976. – 10. Szabó, T. E. A.: Szerkezetek és rendszerek a növényvilágban. Kriterion, Bukarest, 1975. – 11. Rácz, G. – Voik-Rácz Erzsébet: Korunk 6/1980.449–452.pp.

M. Borsi – Budaházy I., Budaházy and G. Rácz: Data on the works of medicinal-botanical importance between the XVI and XVIII centuries, to be found in the libraries at Marosvásárhely, Transsylvania.

Most of the great libraries belonging to the aristocrats and bishops werw established in the XVII. century. In Hungary the most famous collections are that of Széchényi and G. Festetics and in Transsylvania of Samuel Teleki. The paper gives a survey on the ancient works of medicinal-botanical importance to, be found in the Teleki-theca and in the library of the calvinist high-school at Marosvásárhely incorporated in the former.

A detailed analysis is given on the Herbarium of Peter Melius-Juhász, on the „Ars medica” of Georg Lencsés, the „Old and new dietetica” of Stephan Máttyus and the Herbarium of Matthiolus, a physician at Siena, translated also in czech.

¹Bihar megyei Gyógyszerközpont 3. sz. Gyógyszer-tár-Oradea, ²Nagyvárad Vasúti kórház - Oradea, ³Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetem - Tirgu Mures